

Případová studie **Školní kurikulum a jeho struktura**

Mgr. Petra Janusová, autorka ŠVP
Eva Houdková, DiS, metodička školy
Bc. Lucie Němcová, předsedkyně
a výkonná manažerka

Obsah

1. Úvod	2
1.1 Výzkumné otázky	3
2. Provázání montessori školního vzdělávacího programu s RVP	4
2.1 Historie vzniku školy a samostatného ŠVP	4
2.2 Metodické budování školy	5
2.2.1 Hlavní metodická a organizační úskalí při budování školy:	6
2.3 Tvorba samostatného ŠVP	7
3. Výchozí hodnoty pro výuku, výukové metody a aplikace učiva v různých kontextech	8
3.1 Základní principy a výchozí hodnoty výuky	8
3.2 Výukové metody	9
3.3 Role učitele	10
3.4 Výuka žáků s SPU	10
3.5 Učební plán a aplikace učiva v různých kontextech	11
4. Nové vzdělávací postupy	12
4.1 Výchovné a vzdělávací strategie	12
5. Hodnocení výsledků vzdělávání	14
5.1 Pravidla pro hodnocení žáků	14
5.2 Způsob získávání podkladů pro hodnocení	15
5.3 Způsob hodnocení na vysvědčení	15
6. Výzkumná zjištění	16
7. Závěr	18

1. Úvod

Montessori základní škola Archa, z.s. je plně organizovaná devítiletá škola s maximální kapacitou 150 žáků. V současné době (školní rok 2020/2021) má škola celkem 137 žáků, kteří jsou na 1. stupni rozděleni do dvou paralelních věkově smíšených větví, rozdělených na třídy s žáky 1.–3. ročníku a 4.–5. ročníku. Na 2. stupni pak žáci pracují převážně v rámci věkově smíšených pracovních skupin.

Od vzniku prvních montessori tříd, až po založení samostatné základní školy, se snažíme v maximální míře uplatňovat a zdokonalovat výuku podle principů Marie Montessori. Naším snem je přestěhovat se z pronajatých prostor ve 4. a 5. patře a vybudovat školu s vlastní komunitní zahradou. Vhodný objekt pro dlouhodobé umístění školy již několik let usilovně hledáme.

Cílem předložené případové studie je popsat nejen samotné školní kurikulum Montessori základní školy Archa, z.s., ale i jeho vznik, metodická východiska a úskalí, s kterými jsme se při budování školy a uplatňování ŠVP museli vypořádat.

Protože dnes samostatná soukromá škola vznikala původně jako součást veřejné státní školy s klasickým vzdělávacím systémem, prošla si vývojem od dodatku klasického ŠVP po tvorbu samostatného dokumentu.

První samostatný ŠVP vznikl v době, kdy se montessori třídy musely po čtyřech letech fungování z důvodu nedostatku místa přestěhovat z jedné státní školy do druhé. Původní doplněk klasického ŠVP se dlouhodobě nejevil vhodným řešením a s vedením nové školy proto bylo domluveno, že si pro montessori třídy vytvoříme samostatný ŠVP. K mírným úpravám dokumentu pak došlo po dalších třech letech, kdy se montessori třídy transformovaly do samostatné soukromé školy.

Vytvoření vlastního ŠVP umožnilo vyhnout se dílčím problémům, které vznikaly v předchozí škole při snaze o začlenění montessori tříd do jejího chodu pod jedním ŠVP. Konkrétně šlo zejména o tyto problematické body:

- Požadavek na **škálování slovního hodnocení** tak, aby vždy používalo výrazy jednoznačně označující dosaženou známku z daného předmětu (např. pracuješ výborně/velmi dobře/dobře).

- Detailně rozepsaný **obsah učiva pro konkrétní ročník a období**, což bylo pro montessori způsob práce zohledňující individuální tempo žáků velmi obtížné dodržovat.
- **Členění učiva do mnoha jednotlivých předmětů**, které komplikovalo hodnocení i organizaci výuky – pevný rozvrh hodin žákům neumožňoval variabilitu činností, času a propojení poznatků v souvislostech.
- Náročný byl také **zápis výukových činností ve věkově heterogenní třídě do třídní knihy** – škola vyžadovala pro každou věkovou skupinu ve třídě jednu třídní knihu, třídní učitel tedy zapisoval každou vyučovací hodinu třikrát.
- Velká **rozsáhlost a nepřehlednost starého ŠVP**, s kterým se pedagogům obtížně pracovalo.

Při tvorbě nového ŠVP jsme se proto snažili využít této zkušenosti a vytvořit dokument, který bude přehledný, stručný a hlavně zohledňující specifika montessori vzdělávacího systému.

1.1 Výzkumné otázky

- 1) **Jak obtížné bylo provázat montessori školní vzdělávací program s Rámcovým vzdělávacím programem?**
- 2) **Jaké jsou výchozí hodnoty pro výuku, výukové metody a aplikace učiva v různých kontextech?**
- 3) **Jaké byly v Montessori základní škole Archa zavedeny nové vzdělávací postupy?**
- 4) **Jak probíhá hodnocení výsledků vzdělávání, dosažených kompetencí a gramotnosti?**

Při hledání odpovědí na výše položené otázky vycházely autorky studie primárně z těchto zdrojů:

- osobní zkušenost se vznikem a vývojem školy a jejího ŠVP,
- dobrá znalost ŠVP (Mgr. Petra Janusová je jeho autorkou),
- osobní zkušenost s jeho uplatňováním při výuce,
- zpětná vazba od pedagogického týmu školy k uplatňování ŠVP prostřednictvím dotazníkového šetření.

2. Provázání montessori školního vzdělávacího programu s Rámcovým vzdělávacím programem

2.1 Historie vzniku školy a samostatného ŠVP

Počátek školy sahá do roku 2010, kdy zájem rodičů z rodinného Montessori centra 4medvědi vyústil ve snahu o otevření 1. třídy ZŠ s montessori pedagogikou, která by navázala na úspěšné předškolní vzdělávání.

Protože na počátku byl také zájem poskytovat vzdělávání v duchu Marie Montessori ve všech ohledech, rozhodly se zakladatelky oslovit Městskou část Praha 4, aby se montessori třídy staly součástí státní školy a byly tak pro širokou veřejnost co nejdostupnější.

Městská část Praha 4 tuto myšlenku podpořila a v září 2012 tak byla pod střechou ZŠ Sdružení otevřena první třída s montessori vzdělávacím programem, podporovaná rodičovským spolkem Montessori sdružení Praha 4, z.s..

Již v dalším roce nárůst zájemců ukázal, že rodiče velmi stojí o vzdělávání, které vychází z vnitřní motivace dětí, neznámkuje a umožňuje dětem pracovat jejich vlastním tempem. Každoroční rostoucí počet zájemců o zápis do 1. třídy nebo o přestup do vyšších ročníků potvrdil, že prvotní myšlenka na otevření montessori tříd byla správná.

Po čtyřech letech provozu již nebylo s narůstajícím počtem žáků v možnostech ZŠ Sdružení poskytnout montessori třídám dostatečné prostory, a proto se Montessori sdružení Praha 4, z.s. domluvilo s Městskou částí Praha 4 na přestěhování tříd do nedaleké ZŠ RVJ Jeremenkova, která volné kapacity měla.

V ZŠ Jeremenkova se pak v roce 2017 otevřel i 2. stupeň a škola se vydala na cestu k vybudování plně organizované devítileté školy podle vzdělávacího programu Montessori.

S rostoucím počtem žáků a tříd se ale soužití dvou zcela odlišných vzdělávacích systémů pod jednou školou stalo čím dál náročnějším, a proto se zástupci vedení školy, rodičovského spolku a Městské části Praha 4 dohodli na transformaci montessori tříd na samostatnou soukromou školu. V roce 2018 tak došlo k **oddělení montessori tříd od státní školy a zápisu Montessori základní školy Archa, z.s. do rejstříku škol a školských zařízení**.

Šestiletá zkušenost postupně pod dvěma státními školami ukázala, že provoz montessori tříd není dlouhodobě udržitelný, pokud zájem na jejich vzniku nemál od prvopočátku sám ředitel školy, ale jde pouze o jeho souhlas na základě zájmu zvenčí. Přes počáteční dobrou vůli a vzájemnou snahu o spolupráci totiž předem ani jedna strana netuší, jak často bude třeba vystupovat ze zajetých kolejí školy, hledat nové cesty a narušovat standardní režim.

Typickými příklady problémů ze soužití dvou odlišných vzdělávacích systémů pod jednou školou jsou:

- **obtíže spojené s blokovým vyučováním**, které vyžaduje vypnout v těchto částech budovy zvonění a učitelům znemožňuje zapojovat se do dozorů na chodbách v takové míře, jak je ve škole zvykem,
- odlišný režim výuky způsobuje **vzájemné rušení žáků**, když jedni pracují, zatímco druzí mají právě přestávku,
- **administrace třídních knih** a některých výkazů, stavěných na míru výuce věkově homogenních tříd a vyučovacích hodin členěných po 45 minutách, při kterých se všichni žáci zabývají stejným vzdělávacím obsahem,
- **odlišný přístup k rodičům**, jejichž častější návštěvy jsou v montessori školách nutné jako jeden z nástrojů poskytujících jim přehled o práci a postupu žáka, což v klasických školách zajišťují učebnice a sešity (zatímco pro montessori třídy je příchod rodičů vítán, pro zbytek školy může působit jejich pohyb po budově rušivě).

Ač jde většinou o problémy, které lze řešit, ve výsledku je pro ředitele zajeté státní školy velmi náročné třídy s hodně rozdílným způsobem práce do režimu školy integrovat. To dokládají četné příklady podobných projektů z celé republiky, které skončily buď transformací na samostatnou školu, nebo někdy i zánikem. Fungujícím modelem jsou případy, kdy s myšlenkou na otevření „alternativních“ tříd přišel sám ředitel školy, který se pro danou metodu nadchl, zná dobře její specifika a je ochoten ji rozvíjet a podporovat i přes všechna výše uvedená úskalí.

2.2 Metodické budování školy

Protože plán byl budovat školu postupně a v prvním roce fungování přijmout jen žáky do 1. ročníku, obsahovala výuka ze začátku pouze některé montessori prvky. Z výše uvedeného důvodu neměly děti například možnost pracovat ve věkově smíšené skupině a omezením bylo také vybavení učebny jen základním množstvím montessori pomůcek.

Výhodou prvních let byla úzká spolupráce s rodiči, kteří škole pomáhali, často využívali možnost náhledu do výuky a měli tak velmi dobrý přehled o práci dětí. Ve třídě bylo jen 14 žáků a učitelka s asistentkou brzy vytvořily v žakovském kolektivu velmi přátelskou a spolupracující atmosféru.

V druhém školním roce bylo pro velký zájem rodičů i školy ZŠ Sdružení přijato 20 nových prvňáčků a tři žáci 3. ročníku z jiné montessori školy. Vznikly tak dvě věkově smíšené třídy a nastoupila nová třídní učitelka (metodička a zakladatelka školy) a její asistentka. Rozšíření pedagogického týmu přineslo možnost vzájemné podpory, inspirace a společného řešení problémových situací mezi žáky.

Ve třetím roce fungování obě třídy dosáhly ideálního modelu věkově smíšeného trojročí a bylo možné začít při výuce dodržovat většinu základních principů montessori metody. V následujících letech bylo s každým otevřením nové třídy nutné přijmout dalšího pedagoga a asistentku a zaučovat je. Vyvrcholením tohoto vývoje bylo pak to, že se zakladatelka školy přesunula z pozice třídní učitelky na pozici metodičky, díky čemuž byla zajištěna stabilní metodická kontinuita a podpora začínajícím učitelům a asistentkám.

Přestěhování ze ZŠ Sdružení do ZŠ RVJ Jeremenkova po čtyřech letech činnosti pak umožnilo otevření 2. stupně a přineslo další fázi budování a nové typy metodických a organizačních úskalí:

- Jedním z největších byl v prvním roce malý počet hodin jednotlivých vzdělávacích oborů v otevřené 6. třídě, a tudíž komplikované shánění kvalitních pedagogů na malé úvazky. Pedagogický tým se nakonec podařilo sestavit částečně díky pomoci rodičů a jejich kontaktů na nadšené odborníky a druhou část pedagogického týmu tvořili studenti pedagogiky, kterým kratší úvazky ke studiu vyhovovaly.

Z metodického hlediska bylo složení pedagogického týmu na 2. stupni výhodou. Ani odborníci z praxe, ani studenti pedagogiky neměli zažité návyky z frontální výuky a byli otevření jinému pojetí práce s dětmi, o které jsme v duchu montessori pedagogiky usilovali.

- Navázání koncepce výuky 2. stupně na čistě montessori výuku na 1. stupni. Pro druhostupňové učitele nebyl v ČR dostupný žádný montessori kurz a montessori školy, které již měly 2. stupeň a bylo možné se u nich inspirovat, byly jen dvě. Začít se proto muselo s nevyškolenými pedagogy a s vědomím, že v prvních letech nebude možné aplikovat všechny principy montessori pedagogiky odpovídající tomuto vzdělávacímu stupni.
- Omezením byl také malý počet žáků v homogenní věkové skupině, takže nebylo možné využívat výhody věkově smíšených pracovních skupin.
- Náročné bylo také zapojení žáků, kteří byli do 6. ročníku přijati z klasických škol. V otevřeném a přátelském prostředí školy byli tito žáci po psychické a sociální stránce velmi spokojeni a rodiče dávali škole příznivou zpětnou vazbu na obnovený zájem dětí o školu jako takovou, ale absence známek a trestů u některých dětí vyvolávala dojem, že učit se a pracovat vlastně nemusí. Důležitým úkolem pedagogů proto bylo tyto žáky primárně dovést k uvědomění, že jde o jejich vzdělávání a jejich vlastní zájem dělat v učivu pokroky a osvojovat si nové dovednosti.

I další roky při budování 2. stupně tuto zkušenost potvrdily, a proto došel pedagogický tým s vedením školy k rozhodnutí, že se přestupy žáků z klasických škol budou umožňovat maximálně v 6. ročníku. Čím déle je dítě zvyklé na pasivní poslech výkladu a řízení učitelem, tím obtížnější pro něj je převzít odpovědnost za vlastní vzdělávání a začít se na něm aktivně podílet.

U žáků, kteří do Archy přestoupili ve vyšších ročnících, se projevovaly velké rozdíly zejména v jejich schopnosti plánovat si vlastní práci, umět svou práci odprezentovat a také pracovat s chybou – nevnímat ji negativně, ale pouze jako informaci, že je třeba něco změnit.

S přibývajícími ročníky a zkušenostmi pedagogického týmu se koncept výuky na 2. stupni postupně měnil a přibližoval montessori principům. Kromě věkově smíšených pracovních skupin bylo časem možné přejít z pevně daného rozvrhu pro celé ročníky na individuální plánování práce, jako tomu vždy bylo na 1. stupni.

V současné době (školní rok 2020/2021) se budování 2. stupně završuje a škola má poprvé v historii žáky 9. ročníku. Metodickou stránku ale ještě čeká vývoj. Zkušenosti ze zahraničních škol říkají, že posuzovat úspěšnost a funkčnost konceptu školy lze až ve chvíli, kdy 9. ročník začnou opouštět žáci, během jejichž studia již k zásadnějším metodickým změnám nedocházelo. S nadšením pedagogů, které máme, se na další budovatelské roky těšíme.

2.2.1 Hlavní metodická a organizační úskalí při budování školy:

- **Nezkušenost pedagogů**, kteří z pedagogických fakult ani z předchozí praxe nebyli na práci v montessori třídě připraveni. Potřebné montessori kurzy si většina z nich dělala souběžně s prací učitele a jejich práce tak do velké míry byla závislá na podpoře metodičky.
- **Nemožnost využívat všechny výhody principů montessori výuky** dokud nebyla vytvořena věkově smíšená trojročí.
- V době budování 2. stupně **obtížné shánění odborných pedagogů na malé úvazky** jen pro jednu či dvě třídy.
- **Střídání učitelů a asistentek a nutnost jejich opakovaného zaučování** (nejčastěji odchody na mateřskou dovolenou, stěhování či odchody z důvodu odlišných představ o vedení výuky). Velmi dobře se při budování pedagogického týmu opakovaně osvědčila dlouhodobá praxe studenta/ky pedagogiky, kteří posléze nastoupili na místo učitele/ky již s dobrou znalostí kolegů, způsobu práce a organizačních pravidel školy.
- **Náročná adaptace většího počtu žáků přestupujících ze škol s klasickou frontální výukou**, ke které došlo po transformaci státních montessori tříd na soukromou školu. Zápis nově vznikající školy do rejstříku škol a školských zařízení vypadal dlouho beznadějně, část rodičů nevydržela čekat a rozhodla se zapsat své děti do jiných škol. Z důvodu finančního zajištění školy bylo třeba tyto žáky nahradit. Zájem o přestup byl naštěstí vždy velký a škola měla registr několika desítek zájemců, ale jejich adaptace při velkém počtu nových žáků v každé třídě byla pro pedagogy a třídní kolektivy náročná.

- **Nezkušenost pedagogů s používáním formativního hodnocení** a psaním vysvědčení ve formě slovního hodnocení.
- V prvních letech bylo pro žáky náročné **opakované rozdělování a opětovné propojování třídních kolektivů** vynucené otvíráním nových věkově heterogenních tříd a pracovních skupin.
- S rostoucím počtem žáků a tříd bylo **čím dál obtížnější udržet komunitní charakter školy** a intenzivní spolupráci a vztahy s rodiči.

2.3 Tvorba samostatného ŠVP

Východiskem pro vlastní školní vzdělávací program (dále ŠVP) byl Rámcový vzdělávací program pro základní školy (dále RVP).

Struktura našeho ŠVP je standardní a neliší se od jiných typů škol. Výraznější odlišnosti přichází až se zaměřením výuky a výchovnými a vzdělávacími strategiemi, které jsou pro montessori výuku typické. Také učební plán a osnovy na první pohled zaujmou, a to především počtem předmětů.

Dle RVP byly do ŠVP zapracovány očekávané výstupy jednotlivých vzdělávacích oblastí. Vzhledem k tomu, že podle montessori principů je výuka realizována ve smíšených ročnících (trojročích), je velkým přínosem, že RVP definuje očekávané výstupy na konci prvního a druhého období (3. a 5. ročník) a dále pak na konci 9. ročníku. Toto pojetí koresponduje s našimi požadavky na individualizovanou výuku, kdy žák není nucen plnit dané výstupy na konci každého ročníku, ale závazně jimi prochází až na konci příslušného období. Pedagog tak nemusí v rámci daného roku (či dokonce měsíce) násilně plnit přesně stanovené penzum učiva, ale může vést výuku individualizovaně tak, aby vycházela z potřeb jednotlivých žáků.

Dalším přínosem je, že RVP akceptuje tvorbu předmětů, které vznikají integrací vzdělávacího obsahu více vzdělávacích oborů. Díky tomu pro nás bylo možné vytvořit předměty *Kosmická výchova* (na 1. stupni) a *Náš svět* (na 2. stupni), které jsou integrací všech vzdělávacích oborů. Pro učitele je tak mnohem snazší věnovat se rozvíjení klíčových kompetencí žáků a propojování znalostí v souvislostech.

Klíčovou kapitolou při tvorbě ŠVP bylo popsání výchovných a vzdělávacích strategií. Ty základní a nejdůležitější strategie v podstatě navrhla již sama Marie Montessori a jejich respektování je pro nás stěžejní (např. práce ve věkově smíšených skupinách, samostatná práce žáků, práce s montessori pomůckami atd.). Jiné strategie vychází z osvědčených postupů a potřeb pedagogů tak, aby tento způsob výuky mohl smysluplně fungovat.

Dotazníkové šetření, které jsme pro tuto případovou studii v rámci pedagogického týmu zorganizovali, obsahovalo i otázku, jak často učitelé s ŠVP pracují a zda se někdy stalo, že v něm potřebné informace nenašli a museli je dohledávat v RVP.

Z odpovědí vyplynulo, že pedagogům školy podoba i struktura ŠVP vyhovuje. Ti, kteří měli zkušenost s působením ve velké státní škole, ocenili zejména stručnost a přehlednost dokumentu (ŠVP pro 1. stupeň má celkem 38 stran, ŠVP pro 2. stupeň pak 54 stran).

Četnost používání ŠVP se ale mezi jednotlivými pedagogy velmi různila, a to od téměř každodenního nahlížení až po použití jen dvakrát do roka při psaní vysvědčení. U dotazu na nutnost dohledávání informací v RVP odpověděli kladně jen 2 ze 13 dotázaných pedagogů, že zde studovali očekávané výstupy a popis klíčových kompetencí.

Z výše popsaných skutečností vyvozujeme, že **ŠVP bylo zpracováno dobře, slouží svému účelu a nevyžaduje zásadnější úpravy.**

3. Výchozí hodnoty pro výuku, výukové metody a aplikace učiva v různých kontextech

3. 1 Základní principy a výchozí hodnoty výuky

Základním kamenem celého montessori přístupu je orientace na dítě, která v případě montessori pedagogiky není pouhou frází, ale nezbytným základem pro veškeré další uplatňované metody.

Základním východiskem je předpoklad, že **děti mají zájem a touhu poznat, naučit se a uplatnit nové poznatky**. S ohledem na to má dítě možnost svobodné volby při výběru učiva, pracovního místa a do značné míry i způsobu práce. Učí se tak poznávat vlastní limity, způsoby práce, které mu vyhovují a díky svobodě, která je mu v tomto směru poskytnuta, může zažívat skutečnou radost z poznání toho, co v danou chvíli vzbuzuje jeho zájem. Učitel žáka nechává se svobodně věnovat učebním činnostem adekvátně jeho schopnosti samostatně pracovat a plánovat vlastní činnost. Pedagog v tomto ohledu koriguje a usměrňuje práci žáků, nabízí ukázky nového učiva či pomáhá žákům najít vzdělávací témata dle jejich potřeb nebo zájmu. Společně s asistentem pedagoga podporují a udržují pracovní nasazení třídy. Díky tomuto přístupu se ve třídě současně uskutečňuje samostatná i skupinová práce žáků na nejrozličnější témata a s různými typy výstupů. Žáci se tak od sebe vzájemně inspirují k další činnosti, probouzí se jejich vnitřní motivace a celý proces se tím udržuje v chodu. Tento způsob výuky pomáhá vytvářet a uspokojovat vnitřní motivaci dítěte.

Kmenové třídy jsou koncipovány jako prostor pro heterogenní skupinu žáků (zpravidla vždy tři ročníky v jedné třídě). Prostor třídy musí disponovat dostatečně velkou plochou s kobercem, aby se na něm žáci mohli denně setkávat při komunitních kruzích. Učebna zároveň musí nabízet různá zákoutí a pracovní koutky s pracovními stoly, aby se zde žáci mohli soustředěně věnovat samostatné práci. Nezbytnou součástí třídy jsou montessori pomůcky, které žákům názorně pomáhají pochopit danou látku a s nimiž pod dohledem pedagoga pracují. Některé z těchto pomůcek jsou navrženy přímo Marií Montessori a využívají se již desítky let. Mnoho z pomůcek si ale navrhuje a vyrábí sami peda-

gogové tak, aby co nejlépe splňovaly aktuální potřeby pro výuku. Ve třídě je žákům k dispozici také počítač a obsáhlá knihovna.

Důležitou součástí **připraveného prostředí** montessori tříd je také vhodné okolí školy – školní zahrada, kde může být realizována pravidelná výuka umožňující přirozené propojení vzdělávání s reálným životem. Naši starší žáci mají možnost realizovat své projekty na školní farmě v Chýnicích, ale mladší žáci při současném umístění tříd v 5. patře školní budovy nemají dostupný venkovní prostor, kam by bylo možné bez velkých časových ztrát výuku flexibilně směřovat podle potřeb a studijních témat žáků. Navíc nám nájemní vztah neumožňuje na školní zahradě dělat jakékoliv zásahy a změny, např. něco pěstovat nebo založit dlouhodobější venkovní experiment.

Pro žáky 2. stupně je jedinečným prostorem pro badatelskou výuku školní farma v Chýnicích. Zde mají možnost řešit v rámci nejrůznějších projektů problémy reálného života, díky čemuž dle montessori pedagogiky naplňují své základní potřeby adolescentního věku. Cílem je pomoci dospívajícím žákům stát se samostatnými, zodpovědnými a nezávislými dospělými. Neméně důležitým přínosem je výuka žáků k péči o krajinu trvale udržitelným způsobem.

3.2 Výukové metody

Vzhledem k tomu, že celý montessori vzdělávací systém je založen na **podpoře vnitřní motivace žáka k učení a jeho přejímání zodpovědnosti za vlastní vzdělání**, pracujeme s metodami, které jsou v souladu s tímto přístupem.

Používané výukové metody jsou především aktivační (diskuze, didaktické hry, improvizace, dramatizace), motivující žáka k vlastnímu bádání, řešení konkrétního problému či práce ve dvojici či skupině (skupinová výuka, kooperační hry, projekty, brainstorming). V menší míře se uplatňují také některé z klasických metod, jako je výklad či praktické ukázky. Tyto metody se uplatňují především při tzv. klíčových lekcích, které jsou dále vysvětleny v kap. 3. 1.

Abychom zmapovali, jaké výukové metody se učitelům nejvíce osvědčily, zahrnuli jsme jejich téma do dotazníkového šetření. Pedagogové zde měli z nabídky 16 výukových metod zvolit 5, které využívají nejvíce. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 13 pedagogů, kteří využívají nejčastěji tyto metody:

- 11 praktické ukázky
- 11 diskuze
- 9 skupinová výuka
- 7 slovní výklad
- 5 experiment
- 5 samostatná práce žáků
- 5 video ukázka
- 4 brainstorming
- 2 didaktická hra
- 2 myšlenková mapa
- 1 RWCT (kritické myšlení)
- 1 práce s počítačem

Nejčastěji využívanými metodami jsou praktické ukázky a diskuze, což odpovídá naší snaze vést žáka k aktivnímu zapojení do vyučování a přijetí odpovědnosti za vlastní vzdělání. Praktická ukázka navíc nutí žáka zapojovat více smyslů a zvyšuje tím pravděpodobnost zapamatování učiva. Diskuze a skupinová výuka pomáhají prohlubovat sociální dovednosti žáka a jsou jedny z hlavních metod pro školy, které kladou důraz na rozvoj klíčových kompetencí žáků.

Oproti tomu některé metody pedagogové využívají jen minimálně – především didaktické hry, myšlenkové mapy a RWCT. K tomu, aby mohl pedagog tyto metody využívat, je potřeba jejich dobrá teoretická znalost a možnosti

využití. Dnes je jejich metodická výuka běžnou součástí přípravy na vysokých školách pedagogického zaměření, ale protože se jedná o poměrně nové metody, lze předpokládat, že část pedagogů neměla možnost se jejich aplikaci naučit během studia. Tato zjištění ovšem vnímáme jako velkou příležitost k rozvoji a metodickému obohacení výuky ve třídách.

3.3 Role učitele

Pedagog v montessori prostředí je považován spíše za **průvodce dítěte**, než někoho, kdo sděluje poznatky a zprostředkovává učivo. Jeho úlohou tedy není žáka naučit tomu, co si předsevzal v souladu s učebními osnovami. Úkolem průvodce je pozorovat práci žáka a v případě potřeby mu citlivě pomoci dosáhnout kýženého výsledku. Východiskem je předpoklad, že žák má touhu a zájem učit se novým věcem a poznávat. Úkolem pedagoga je tento zájem u žáka podchytit a dále jej rozvinout. Učivo předkládá formou krátkých učebních ukázek (tzv. klíčových lekcí), během nichž pomůže žákovi pochopit danou problematiku tak, aby se jí mohl dále samostatně věnovat.

Jedním z velmi známých citátů spojovaných s pedagogikou Montessori je *„Pomoz mi, abych to dokázal sám“*. K tomu, aby se pedagogové naší školy stali dobrými průvodci, je potřeba nejen patřičné vzdělání v této oblasti, ale také specifické osobnostní předpoklady a ochotu se sebevzdělávat. Všichni pedagogové školy jsou proto absolventy (popř. studenty) Montessori kurzu, který je nezbytný pro správné pojetí potřeb a vývojových fází dítěte a z toho vyplývajících metod výuky.

S ohledem na způsob práce je ve třídách prvního stupně ZŠ přítomen vždy také **asistent pedagoga**. Jeho úkolem je pracovat v součinnosti s pedagogem a pomáhat jednotlivým žákům, kteří aktuálně vyžadují asistenci. Montessori asistent je nepostradatelnou součástí třídy, který musí být dobrým pozorovatelem, aby rozpoznal žáky, kteří potřebují pomoc. Musí být ale také dobrým týmovým hráčem, který pochopí vizi pedagoga a pomáhá mu ji naplňovat. A samozřejmě nesmí postrádat znalosti o učební látce, které žákům předává. Ve své podstatě je spíše prodlouženou rukou pedagoga, než jeho asistentem.

3.4 Výuka žáků s SPU

Stejně jako pedagogové v běžném typu škol, musí i montessori pedagogové věnovat zvláštní péči žákům se specifickými poruchami učení. Do montessori tříd jsou běžně přijímáni nejen žáci s poruchami učení, ale často také žáci z bilingvních rodin či žáci nadpřůměrně nadaní. Mnozí z rodičů těchto žáků montessori systém cíleně vyhledávají.

Nadoporučení PPP se u těchto žáků ještě více upravuje **individualizovaná výuka s ohledem na doporučení poradny** a případně se mu nabídne vhodnější pomůcka, pomůže se mu se samostatným plánováním práce, učivo se rozdělí do kratších časových úseků, častěji se mu věnuje pozornost a ověřuje se, zda rozumí zadání a pracuje.

Vzhledem ke specifickému montessori prostředí může být žákům naprosto přirozeně poskytnuta patřičná pomoc v rámci běžného provozu třídy.

Díky velké míře samostatné práce žáků může pedagog věnovat čas každému žákovi dle jeho potřeb. Petříkovi s dysgrafií pomůže pochopit zadání samostatné práce; s Vojtou, který má oba rodiče cizince, společně zkontrolují správný pravopis jeho diktátu a Aničce díky názornosti montessori pomůcek pomůže objevit princip dělení zlomků. Zatímco ostatní žáci samostatně pracují, učitel může důležitý čas věnovat žákům, kteří potřebují specifickou pomoc.

Další princip, který je pro žáky s SPU velmi přínosný, je **práce ve věkově smíšených skupinách a komunitní způsob učení**. Ve třídě alespoň dvakrát denně probíhají komunitní kruhy (na začátku a na konci dne), během nichž učitel s žáky otevírá třídní témata, probíhají diskuze nad aktuálními problémy ve třídě či se věnují teambuildingovým aktivitám. Při setkání na kruhu jsou žáci vedeni k ohleduplnosti a k vzájemnému respektu k názorům a pocitům ostatních.

Učitel během výuky vyzývá žáky ke vzájemné pomoci, běžné je také vrstevnické učení při společné práci s montessori pomůckami. S ohledem na věkovou rozmanitost se dá očekávat, že **každý žák má své vlastní tempo, zaměření**

práce či způsob provedení, a tak díky tomu v montessori třídách nikdo není „jiný“, protože se u každého respektuje jeho individualita.

3.5 Učební plán a aplikace učiva v různých kontextech

Při tvorbě **učebnímu plánu** (viz přílohy 1 a 2) byla jako výchozí bod použita pravidla, která stanovuje RVP. Veškeré časové dotace jsou tedy v souladu s tímto dokumentem. Disponibilní hodiny jsou podobně jako u jiných škol využity pro posílení výuky matematiky a českého jazyka. Tyto učební oblasti totiž zahrnují velké množství různorodého učiva, a proto je na místě jim věnovat patřičnou časovou dotaci ve výuce. Posílení výuky se týká také anglického jazyka, s kterým se tak žáci seznamují už od prvního ročníku.

Z poznatků Marie Montessori vyplývá, že přibližně ve věku 12 let dítě dochází do fáze, kdy již tak dobře nepřijímá nové informace v prostředí třídy, ale potřebuje je **propojovat s reálným životem** a odpovědností dospělého člověka ve společnosti. Proto jsou na druhém stupni ZŠ výrazně posíleny oblasti Člověk a společnost, Člověk a příroda a Člověk a svět práce a v 7. ročníku je naopak snížena časová dotace Českého jazyka a Matematiky. Snažíme se, aby výuka vzdělávacích oblastí probíhala v maximální možné míře praktickým způsobem v prostředí školní farmy, zpravidla formou projektové výuky.

Na rozdíl od klasických škol Montessori ZŠ Archa, z.s. jednotlivé vzdělávací oblasti nevyučuje v rámci „tradičních“ předmětů, ale spojuje jednotlivé oblasti do jednoho komplexního celku – předmětu *Kosmická výchova* (u 2 stupně je to *Náš svět*, který naplňuje stejné principy). Slovo „kosmický“ zde není chápáno v souvislosti s vesmírnými naukami, ale vyjadřuje důraz na propojenost všeho, co utváří náš svět.

Kosmická výchova tedy propojuje jednotlivé vzdělávací oblasti definované RVP, přičemž výjimkou je z provozních důvodů tělesná výchova realizovaná v tělocvičně, kterou je nutné využívat ve stanovené době.

Předmět Kosmická výchova se každodenně realizuje v **několikahodinových blocích v rámci věkově smíšených skupin**. Výchozím bodem v práci je výukový plán, který si žák stanovuje samostatně, či s pomocí pedagoga. Záleží na zkušenostech žáka, zda si svou práci vymezí v rámci jednoho dne, týdne, či dokáže plánovat v delších časových úsecích. Pedagog je zde opět v roli průvodce, který dohlíží na postup práce žáka a pomáhá mu při plánování učiva tak, aby žák postupně prošel veškerým povinným učivem.

Výhodou tohoto přístupu je obrovská **variabilita možností, které nabízí propojenost učiva v jednom předmětu**. Je tedy možné využít aktuální vnitřní motivace žáka k tomu, aby zkoumal danou problematiku a v rámci ní se věnoval učivu z několika oblastí. Pokud žáka zajímá např. vesmír, může se zabývat zkoumáním faktů o jednotlivých planetách, počítat váhové rozdíly jednotlivých planet, bádát nad historií objevování vesmíru, zjišťovat správnost psaní malých a velkých písmen v názvech vesmírných těles apod. V kontextu jednoho tématu se tak žák věnuje učivu z různých vzdělávacích oblastí (u tradičních předmětů přírodopis, matematika, dějepis, český jazyk).

4. Nové vzdělávací postupy

4.1 Výchovné a vzdělávací strategie

Vzdělávací strategie jsou nejdůležitější částí ŠVP a jsou klíčové pro celou montessori pedagogiku. Vymezení a především dodržení některých strategií je pro montessori školy opravdovým oříškem, zejména pokud jsou součástí klasické základní školy, jako tomu bylo zpočátku u Archy. Už samotné uspořádání třídy či důraz na praktické činnosti žáků vyvolávaly u lidí neznalých principů montessori pedagogiky mnohé otázky – bude používání koberce v souladu vyhláškou o hygienických požadavcích na vybavení učeben, mohou děti k samostatnému učení využívat také chodbu, jaké druhy manuální práce je možno žákům svěřit?

To je jen zlomek překážek, které musela škola překonat, aby své výchovné a vzdělávací strategie udržela v souladu s montessori principy. Všechny výchovné a vzdělávací strategie jsou v souladu s RVP, i vyhláškou č. 410/2005 Sb, ale v kontextu tradiční školy byly natolik neobvyklé, že jejich prosazení bylo mnohdy velmi obtížné.

Níže popsané výchovné a vzdělávací strategie využíváme od počátku založení školy a ve srovnání s tradičním pojetím výuky je považujeme za inovativní. Také cíle těchto strategií jsou poněkud odlišné od těch, které obvykle cílí na rozvoj žakových vědomostí a kompetencí. Jak již bylo popsáno výše – cílem těchto strategií je **maximální možná podpora vnitřní motivace žáka k dalšímu vzdělávání a seberozvoji**. Učitel se tedy snaží v maximální míře podpořit žáka v tom, aby své vědomosti a kompetence chtěl sám rozvíjet.

Mezi naše specifické výchovné a vzdělávací strategie patří:

- **Připravené prostředí** s vyškoleným pedagogem, asistentkou, montessori pomůckami a dalším vybavením, v kterém žáci samostatně pracují.

Cíl: Naplnění podmínek pro vzdělávání dle požadavků montessori výuky.

- **Práce ve věkově heterogenních skupinách**, díky níž se posiluje vrstevnické učení mezi žáky.
Cíl: Žáci jsou přirozenou cestou motivováni k lepším pracovním výkonům, vzájemně se inspirují výběrem témat i pracovními postupy.
- Žákům je umožněn **svobodný výběr pracovního místa i učební činnosti** tak, aby byla v maximální míře podpořena jejich vnitřní motivace k poznávání.
Cíl: Žáci se učí vybírat vhodné pracovní prostředí pro daný typ úkolu a své aktuální potřeby (při práci s pomůckami využívají různé pracovní koutky či koberečky), podporuje se současně jejich kreativita.
- Všechny montessori **pomůcky jsou ve třídách pouze v jednom vyhotovení**, stejně jako zde je omezený počet lavic a pracovních koberečků.
Cíl: Vést žáky k respektu, spolupráci a vzájemné komunikaci.
- Učivo je žákům předkládáno formou **krátkých klíčových lekcí**, které navazují na již známé učivo a kromě nových poznatků motivují žáky i k dalšímu zkoumání.
Cíl: Učitel může pomocí krátkých ukázek žákům představit nové učivo, vzbudit jejich zájem o téma, a tím i vnitřní motivaci. Při pochopení látky je může nechat kreativně a samostatně pracovat. Krátké výukové lekce ve třídě vytváří několik současně probíhajících učebních situací, které děti inspirují pro další práci.
- Pedagog žáky motivuje k **postupnému přebírání odpovědnosti za své vzdělání** – používá k tomu výše zmíněné metody, pomáhá žákovi s plánováním vzdělávacího obsahu podle jeho zájmů a potřeb, zapojuje žáka do spolurozhodování v problematice na úrovni třídy či školy, nechává působit přirozené a logické důsledky žákova jednání.
Cíl: Žák je veden k odpovědnosti za vlastní jednání a vzdělání, posilují se jeho pracovní i jiné kompetence (občanské, kompetence k řešení problémů atd.).
- Ve třídě se vytváří **bezpečné prostředí bez srovnávání žáků mezi sebou, bez známkování a bez zkoušení**. Žáci jsou vedeni k vlastnímu sebehodnocení a sebereflexi formou individuálního rozhovoru mezi učitelem a žákem, na komunitním kruhu či při pravidelných konzultacích s rodiči a žákem.
Cíl: Podpora pocitu bezpečí žáků a vzájemné důvěry, schopnosti vyjádřit své názory a postoje, podpora sebe-poznání žáků a respektující komunikace.

5. Hodnocení výsledků vzdělávání

Odměna, dobrá známka nebo pochvala učitele nejsou v montessori pedagogice cílem výuky, a proto jsou žáci hodnoceni slovně. Díky tomuto nastavení je žákovi odměnou radost z vlastního úspěchu a poznání.

Hodnocení práce žáků v Montessori základní škole Archa a.s. má **formativní charakter** a dalo by se říci, že je ve srovnání s hodnocením v tradičních školách inovativní. Zakládá se na hodnocení individuálního pokroku žáka v daném období a práci nehodnotí pouze učitel, ale také žák samotný. Žák se při hodnocení nejen dozvídá, v kterých oblastech se ještě potřebuje rozvíjet, ale také získává motivaci pro další práci.

Žáci postupně rozvíjí své dovednosti sebehodnocení, učitelé je podporují v posouzení vhodnosti použitých učebních strategií při společných závěrečných komunitních kruzích a při individuálních konzultacích i plánování. Průběžným formativním hodnocením jim učitelé rozšiřují slovní zásobu a pomáhají jim ve vyjádření názorů na vlastní učení. Na 2. stupni žáci začínají jako podporu k sebehodnocení využít také nově vytvořené **myšlenkové mapy učebního pokroku** jednotlivých vzdělávacích oblastí (viz. příloha č. 3).

Žáci jsou vždy hodnoceni na základě předem stanovených kritérií, a to takovým způsobem, aby byla podpořena jejich vnitřní motivace k učení a získávání kompetencí.

5.1 Pravidla pro hodnocení žáků

- Žáky hodnotíme **popisnými slovy**.
- Hodnotíme vždy žákův **individuální pokrok** v jeho práci (ne žáka samotného).
- Žáky mezi sebou **nesrovnáváme**.
- **Chyba je přirozená věc**, která nám ukazuje, v čem se ještě můžeme zlepšit, za chyby netrestáme.
- U žáků hodnotíme především **míru dosažené úrovně klíčových kompetencí**.

- Hodnotíme **věcně, popisně, bez nálepkování, výtek a pochval či trestů**.
- Při hodnocení se vždy snažíme volit **slova srozumitelná dítěti i rodiči**.
- Žáky vedeme k vlastnímu **sebehodnocení, vrstevnickému hodnocení**.
- Žákům poskytujeme **co nejčastěji zpětnou vazbu** – při výuce, při individuálních konzultacích či při pravidelných setkáních tripartity (žák-učitel-rodič).

5.2 Způsob získávání podkladů pro hodnocení

- **Sledováním a analýzou práce žáka** nejen s montessori materiálem (jeho přístupu k práci, snahy, samostatnosti a tvořivosti, kvality výsledků dílčích činností, sebehodnocení v jednotlivých etapách, uplatňování získaných dovedností a schopností, respektování dohodnutých pravidel a kritérií...).
- **Sledováním a analýzou chování žáka** v různorodých situacích.
- Průběžnou každodenní **kontrolou zápisů žakovských deníků a indexů**.
- **Kontrolou pracovních listů** a jiných výstupů shromažďovaných do žakovských portfolio.
- **Rozhovory s žákem** a jeho zákonnými zástupci.

5.3 Způsob hodnocení na vysvědčení

Dvakrát ročně žáci dostávají od svého učitele zpětnou vazbu také formou vysvědčení. Jak již bylo výše popsáno, veškeré hodnocení je slovní a důrazně se dbá na popisný jazyk bez škatulkování, nálepkování či obecných pochval.

Popisným jazykem učitel vyzdvihne učivo jednotlivých vzdělávacích oborů, kterému se žák věnoval a často také doporučí, kterými oblastmi se dál zabývat a procvičovat je. Klíčové je v tomto případě **zhodnocení procesu žakova učení** (dovednost samostatně pracovat, práce se zájmem, osvojené postupy a strategie při vzdělávání), schopnost aplikace učiva v praxi či vidění konkrétní látky v souvislostech. Kromě učiva dále pedagog hodnotí dosaženou úroveň klíčových kompetencí žáka. V této oblasti se naše práce zatím ještě vyvíjí a dále se zdokonaluje.

K tomu, aby byly všechny výše popsané body splněny a vysvědčení co nejvíce odpovídalo našim standardům, využijeme vnitřní školení i externí školení a kurzy, vzájemné kontroly prací mezi pedagogy, a dále pomoc a kontrolu metodicky školy. Psaní tohoto typu vysvědčení je časově velmi náročné a vyžaduje i několik týdnů soustavné práce.

Pro usnadnění práce při psaní vysvědčení proto postupně tvoříme seznamy aktivních sloves a možných formulací, které zejména začínající učitelé používají pro základní orientaci a inspiraci.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že při psaní vysvědčení přikládá 13 zúčastněných učitelů největší váhu těmto zdrojům informací:

- 13 **pozorování žáka během práce**,
- 10 **konzultace s žákem** (individuální, tripartita),
- 6 **pracovní listy**, práce v sešitech,
- 1 **kontrolní testy** či souhrnné pracovní listy.

Dle odpovědí drtivá většina pedagogů považuje **pozorování žáka při práci** nebo následnou **konzultaci** za klíčový faktor pro hodnocení. To je zcela v souladu s naším přístupem ke vzdělání a rozvoji žáka. Být pedagogem v montessori třídě klade výrazné nároky na jeho pozorovací schopnosti a fakt, že všichni pedagogové tomuto hledisku přikládají největší váhu, svědčí o jejich pochopení jednoho ze základních principů práce montessori průvodce.

Přibližně polovina učitelů volila jako důležité hledisko **pracovní listy či žakovské práce v sešitech**. Tento výsledek si vysvětlujeme zakořeněným důrazem na znalost učiva, který učitelé získali v dobách svých vlastních studií a povinné školní docházky. Fakt, že tuto možnost vybrala jen polovina učitelů ale ukazuje na snižující se hodnotu naučených vědomostí a stále posilující trend kladení důrazu na rozvoj klíčových kompetencí žáků. Vnímáme tento výsledek spíše pozitivně, ale pouze čas ukáže, zda je směr současné pedagogiky správný.

6. Výzkumná zjištění

Jak obtížné bylo provázat montessori školní vzdělávací program s Rámcovým vzdělávacím programem?

Montessori vzdělávání se odehrává v rámci věkově smíšených tříd, v jejichž prostředí se přirozeně vyskytují velké rozdíly mezi žáky co do vědomostí i míry rozvoje kompetencí. Také vzdělávací obsah je vyučován v rámci komplexního předmětu Kosmická výchova/Náš svět, kde jsou stejně jako v reálném životě provázány informace z jednotlivých vzdělávacích oborů. Tyto skutečnosti chápeme jako výhodu a rádi jich při výuce využíváme. Vzhledem k minimálním požadavkům na členění výuky do jednotlivých předmětů, ročníků, nebo dokonce měsíců pro nás v tomto ohledu byla obecná rovina RVP ideální a tvorba ŠVP nepřinášela žádné komplikace.

Jaké jsou výchozí hodnoty pro výuku, výukové metody a aplikace učiva v různých kontextech?

Výchozím bodem naší výuky je orientace na dítě, která vychází z předpokladu, že každý člověk se něco chce naučit a rozvíjet se. Pedagog proto musí být dobrým pozorovatelem a odhalit (nebo probudit) zájem dítěte o určitou vzdělávací oblast. Dítěti se do značné míry (ne však absolutně) podřizuje výběr tématu práce, způsob provedení či místo realizace. Tento způsob výuky je podmíněn připraveným prostředím třídy, které je uspořádáno určitým způsobem a nabízí žákům práci s montessori či jinými pomůckami.

Výchozími hodnotami montessori pedagogiky a našeho pedagogického týmu jsou:

- **respekt k individuálnímu tempu, potřebám a zájmům dítěte,**
- **bezpečné prostředí,** v kterém se dítě nebojí udělat chybu a vyjádřit svůj názor,
- **podpora vnitřní motivace žáka** a eliminace vnější motivace odměnami či tresty,
- **maximální snaha o propojení výuky s reálným životem,**

- **smysluplnost a komplexnost učiva,**
- velký **důraz na rozvoj kompetencí žáků,** jejich **samostatnost a zodpovědnost za vlastní vzdělávání,**
- zaměření na **rozvoj prosociálního, občansky-aktivního a trvale udržitelného chování a smýšlení žáků,**
- vedení žáků k **sebereflexi, poznání sebe sama,** svých silných i slabších stránek,
- **spolupráce s rodiči** jako partnery ve vzdělávacím procesu dítěte.

Mezi výukové metody, které naši pedagogové vyžívají nejvíce, patří dle dotazníkového šetření zejména:

- praktické ukázky,
- diskuze,
- skupinová výuka,
- slovní výklad,
- experiment,
- samostatná práce žáka,
- video ukázka,
- brainstorming.

Jaké byly v Montessori základní škole Archa, z.s. zavedeny nové vzdělávací postupy?

Vzdělávací postupy, které používáme, jsou především ty, které nám umožňují maximálně pracovat v souladu s montessori principy. Jde především o:

- práci v připraveném prostředí,
- práci v heterogenních skupinách,
- učební ukázky formou klíčových lekcí,
- možnost samostatné práce žáků,
- propojenost učiva s reálným životem.

Podstatnou součástí procesu je pedagog a jeho asistent, jejichž úkolem je žáky motivovat a pomáhat jim přebírat odpovědnost za vlastní vzdělání.

Jak probíhá hodnocení výsledků vzdělávání, dosažených kompetencí a gramotnosti?

Žáky v naší škole nehodnotíme klasifikací. Považujeme ji za velmi obecnou a nevypovídající o úrovni vzdělání žáka ani o jeho dosažené úrovni klíčových kompetencí, jak je popisuje RVP.

Žáky proto hodnotíme slovně, popisným jazykem bez škatulkování či nálepkování. Snažíme se využívat aktivní slovesa a formulace, které co nejpřesněji popisují práci a znalosti daného žáka. Učíme se také hodnotit klíčové kompetence a neomezovat se jen na výčet učiva, které se žák naučil či které ještě musí dohnat. Hodnocení chápeme jako zpětnou vazbu pro žáka i rodiče. Žáky mezi sebou nesrovnáváme, raději hodnotíme jejich vlastní posun za dané období. Z tohoto důvodu si pedagog vede pečlivé záznamy o práci každého žáka ve třídě.

Zpětnou vazbu žák dostává každý den v rámci výuky, dále formou individuálních konzultací a dvakrát ročně prostřednictvím vysvědčení.

7. Závěr

Jaké prvky, které škola považuje za inovativní, v dané oblasti využívá a jak dlouho jich využívá?

Montessori vzdělávací systém považujeme za inovativní, přestože se ve světě využívá již přes 100 let. Hlavní principy a vzdělávací strategie metody, kterou Marie Montessori navrhla, korespondují s aktuální poptávkou společnosti po změně školství směrem k rozvíjení kompetencí žáků potřebných pro jejich uplatnění v rychle se měnícím světě.

Za inovativní považujeme především svobodný přístup k výuce dítěte, kterému je umožněno v rámci připraveného prostředí vybírat si obsah a zaměření vzdělávací oblasti, místo práce i způsob jejího provedení. Tato svoboda je ohraničena nastavenými pravidly a přirozenými důsledky, které pedagog vyvozuje z jejich případného porušování. Tento způsob hodnocení a výchovy bez trestů, ale s důrazem na přirozené důsledky, rovněž chápeme jako posun vpřed oproti běžným kázeňským postihům.

Všechny výše popsané výukové metody jsme se snažili uplatňovat po celou dobu fungování školy, pokud tomu nebránily vnější faktory jako například věková homogenita přijatých žáků v prvním roce působení či neproškolenost pedagogů.

Za jakým cílem byly tyto prvky uvedeny do praxe?

Důvodem, proč jsme se rozhodli otevřít montessori školu, byl velký zájem rodičů o vzdělávání žáků, které nebude orientované na výkon, ale zaměřené na rozvoj jejich kompetencí. Mezi naše cíle a nejčastější důvody, které při každoročních pohovorech uvádí rodiče před zápisy do 1. tříd, patří:

- aby dítě **do školy chodilo rádo**,
- aby se dítě **nestresovalo známkami a soutěžením s ostatními**,
- aby se dítě neučilo jen kvůli získání dobré známky, ale **získalo celoživotní chuť se vzdělávat**,
- aby dítě mohlo **rozvíjet své zájmy a potenciál** a pracovat svým tempem,
- aby se dítě mohlo vzdělávat prostřednictvím reálných projektů a **získat praktické zkušenosti do života**,
- aby se dítě **nebálo mluvit před lidmi**, umělo odprezentovat svou práci, nestydělo se zeptat a chybu vnímalo jako informaci a nikoli jako prohru,
- aby si dítě dokázalo **utvořit svůj názor a vyrostlo v samostatného a uvědomělého člověka**, který se nenechá snadno zmanipulovat,
- aby dítě dokázalo **s respektem komunikovat** se spolužáky, spolupracovat s nimi a navzájem si pomáhat.

Jaké jsou výsledky postupu školy při dosahování daných cílů; které se z využívaných prvků osvědčily a které naopak ne a proč; jakým způsobem jsme dospěli k závěru o úspěšnosti nebo neúspěšnosti těchto prvků?

Používané postupy a výukové metody se v naprosté většině případů osvědčily a škola s nimi pracuje nadále. Usuzujeme tak z několika důvodů:

- stále se **zvyšující zájem o naši školu** (v posledních dvou letech 90 zájemců o zápis na 16 volných míst) s rostoucím podílem rodičů, kteří přicházejí na základě doporučení rodičů, kteří u nás již své děti mají,
- **výsledky samostatných projektů našich žáků**,
- **úspěšnost některých žáků při přijímacím řízení** na osmiletá gymnázia,
- **zpětná vazba žáků**, kteří i v této složité době projevují neobvyklý zájem o výuku a kontakt s pedagogy,
- **pozitivní hodnocení kvality výuky Českou školní inspekcí**,
- **jmenování školy Fakultní školou Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy**, což je mezi montessori školami vyjímečné.

Velmi zřetelný je u žáků, kteří naši školu navštěvují dlouhodobě, **rozvoj jejich komunikačních, prezentačních a argumentačních schopností**. Posun v těchto dovednostech vidí u svých žáků nejen jejich pedagogové a rodiče, ale velmi dobrou komunikační úroveň studentů opakovaně oceňují také návštěvníci školy v rámci dnů otevřených dveří či při nejrůznějších charitativních akcích, které vyžadují aktivitu a komunikaci žáků. Také při různých mimoškolních kulturních a vzdělávacích pořadech se lektori často podivují velké zvědavosti a zájmu našich žáků.

V desetileté historii školy se ale objevilo i několik žáků, kterým montessori vzdělávací systém nevyhovoval. Převážně šlo o žáky s poruchami soustředění, kteří měli potíže volit si samostatně svou práci a pracovat v mírném pracovním ruchu třídy. Po poradě s rodiči došlo u těchto žáků k přestupu na školu s menším počtem dětí ve třídě a výukou řízenou učitelem.

Mezi prvky a postupy, které se nám neosvědčily, patří přijímání většího počtu žáků z klasických škol do vyšších než 1. tříd, protože jejich adaptace je pro učitele i třídní kolektiv náročná a často dlouhodobě narušuje plynulý chod výuky a znesnadňuje používání montessori principů. Stejně tak se neosvědčilo přijímání žáků z klasických škol do vyšší než 6. třídy. Osvojování nových pracovních návyků postavených na vnitřní motivaci bez používání známek a trestů je pro starší děti obtížnější a vyžaduje mnohem více času než u dětí, které si na frontální výuku a řízení vzdělávacího procesu učitelem ještě tolik nezvykly.

Jak náročné je z hlediska časového, organizačního a materiálního i personálního využívání uvedených prvků?

Finanční zajištění chodu školy je pro nás velkým tématem, protože na začátku vzniku montessori tříd bylo cílem nabídnout montessori vzdělávání co nejdostupněji. Státní škola sice neměla dostatečné prostředky na vybavení tříd

a doplacení mezd asistentek, takže bylo od počátku zřejmé, že rodiče budou muset něco doplácet, ale finanční dostupnost a sociální pestrost tříd byla od počátku jedním z hlavních pilířů. Po transformaci na soukromou školu, zvýšení nákladů na mzdy učitelů a nájem, který bylo nutné začít platit, bylo sice nutné finanční příspěvky rodičů zvýšit, ale nadále se držíme původní myšlenky a školné stanovujeme vždy jen na takovou výši, abychom zajistili provoz školy.

Na rozdíl od škol, které vznikaly jako podnikatelský záměr, který má přinášet zisk, je v tomto směru naše situace náročnější, a to zejména v době, kdy dochází k výraznému zvyšování mezd pedagogických pracovníků. Někdy se nám tak stává, že platy našich pedagogů nedosahují po nějaký čas platů ve státním školství. To, že učitelé i přesto ve škole zůstávají, je díky jejich lásce k práci, touze „učit jinak“ a díky dobrým vztahům, o které se snažíme v týmu neustále pečovat.

Z personálního hlediska je finančně náročné zajištění výuky zejména na 1. stupni, kde náš způsob práce vyžaduje v každé třídě též celodenní přítomnost asistenta. Do 1. tříd přijímáme každoročně 16 dětí, které se po 8 dělí do dvou paralelních trojročí. V těch je tedy ve výsledku vždy 24 žáků, což by pro samotného pedagoga bylo při individualizované práci dětí velmi náročné.

Na 2. stupni bylo personálním úskalím zajištění pedagogů zejména v prvních letech budování, kdy rozvrhy jedné či dvou tříd nabízely jen malé úvazky. Protože ideální model 2. stupně stojí na celodenní přítomnosti pokud možno všech stěžejních pedagogů a možnosti žáků s nimi kdykoli samostatnou práci konzultovat, jsme nuceni i při dotvoření 2. stupně až do 9. ročníku některým pedagogům doplňovat úvazky tzv. „asistentskými hodinami“. Náklady na provoz školy to sice zvyšuje, ale učitelé tak mají možnost spolu kdykoli sdílet a řešit aktuálně vzniklé problémy a žáci nemusí odkládat rozdělanou práci na dny či hodiny, kdy příslušný pedagog dorazí.

Časově náročné je metodické vedení pedagogů, které zahrnuje především poskytování dostatečně časté formativní zpětné vazby k jejich práci, podporu pro osvojování inovativních metod výuky a prostor pro rozvoj jejich sebereflexe. Cílem práce školní metodičky je zajištění kontinuity základních principů a směřování školy. Současná zkušenost ukazuje, že ideálním modelem by pro pedagogy byla krátká každotýdenní individuální metodická konzultace.

Jak již bylo zmíněno dříve, pro pedagogy je velmi časově náročné psaní vysvědčení formou slovního hodnocení. To se sice s jejich praxí a rostoucími zkušenostmi zlepšuje, ale oproti psaní známek bude tato část jejich práce vždy patřit mezi časově nejnáročnější.

Z materiálního hlediska je nejnáročnější vybavování 1. stupně montessori pomůckami, které jsou v originálním provedení velmi nákladné. Pomůcky, které to umožňují (zejména materiály na bázi nejrůznějších kartiček), si proto po celou dobu fungování školy vyrábíme vlastními silami. Pořízení všech ostatních pomůcek se daří díky těmto zdrojům:

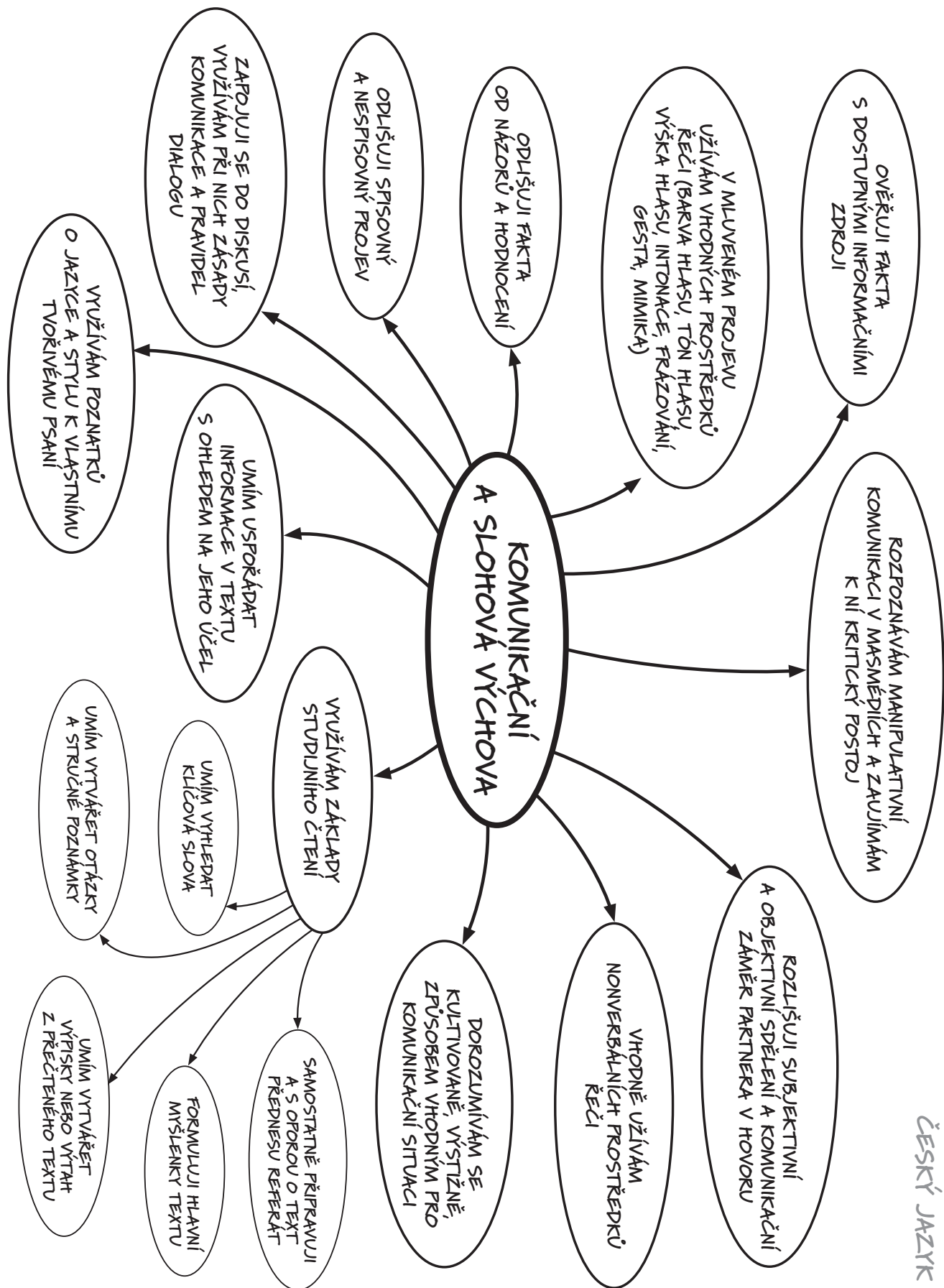
- dotace od městské části Praha 4 před otevřením první třídy v ZŠ Sdružení,
- členské příspěvky rodičů v občanském sdružení a posléze v zapsaném spolku,
- mimořádné dary,
- školné.

Příloha č. 1: Učební plán pro 1. stupeň

Učební plán pro 1. stupeň										
Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	Vyučovací předmět	Ročník					Časová dotace ve všech ročnících	Časová dotace předmětu	Z toho DČD*
			1.	2.	3.	4.	5.			
Jazyk a jazyková komunikace	Cizí jazyk	Kosmická výchova	0+2	0+ 2	1+2	4	4	15	108	6
	Český jazyk a literatura		5+1	5+1	7	7	7	33		2
Matematika a její aplikace	Matematika a její aplikace		3+2	3+2	3+2	4+1	4+ 1	25		8
Informační a komunikační technologie	Informační a komunikační technologie		–	–	1	1	1	3		–
Člověk a jeho svět	Člověk a jeho svět		2	2	3	4	4	15		–
Umění a kultura	Hudební výchova		3	3	2	2	2	12		–
	Výtvarná výchova									
Člověk a svět práce	Člověk a svět práce		1	1	1	1	1	5		–
Člověk a zdraví	Tělesná výchova	Tělesná výchova	2	2	2	2	2	10	10	–
Celková povinná časová dotace			21	21	24	26	26	118	118	16
z toho disponibilní časová dotace			5	5	4	1	1	16		

Učební plán pro 2. stupeň									
Vzdělávací oblast	Vzdělávací obor	Vyučovací předmět	Ročník				Časová dotace ve všech ročnících	Časová dotace předmětu	Z toho DČD*
			6.	7.	8.	9.			
Jazyk a jazyková komunikace	Cizí jazyk	Náš svět	3+1	3+1	3+1	3+1	16	114	4
	Další cizí jazyk		–	2	2	2	6		–
	Český jazyk a literatura		4	3	4	4	15		–
Matematika a její aplikace	Matematika a její aplikace		4	3	4	4	15		–
Informační a komunikační technologie	Informační a komunikační technologie		1	–	–	–	1		–
Člověk a společnost	Dějepis		2	1	1	1+1	13		1
	Výchova k občanství		1+1	2	1	1+1			2
Člověk a příroda	Fyzika		1	2	2	2	26		–
	Chemie		1	1	1	2			–
	Přírodopis		2	1+1	1+1	1+1			3
	Zeměpis		2	1	1	1+1			1
Umění a kultura	Hudební výchova		1	1	1	1	10		–
	Výtvarná výchova		2	2	1	1			–
Člověk a svět práce	Člověk a svět práce		1	1+2	1+2	0+1	8		5
Člověk a zdraví	Výchova ke zdraví		1	1	1	1	12		–
	Tělesná výchova	2	2	1+1	1+1	8		2	
Průřezová témata jsou integrována do všech vyučovacích předmětů.									
Celková povinná časová dotace			30	30	30	32	122	122	
z toho disponibilní časová dotace			2	4	5	7			18

*DČD – disponibilní časová dotace

ČESKÝ JAZYK

